

neophodni u proizvodnom procesu, kao i fotografije fragmenata pojedinih tekstilnih tehnika.

Premda su narodna tkanja u velikom broju slučajeva nastala radom uglavnom nepismenih žena, Đ. Petrović ih (zajedno s vezivima) kvalificira kao najljepša ostvarenja jugoslavenske narodne umjetnosti. U svom prilogu utvrđuje tipične likovne motive, određuje ih u prostoru i prati njihovo strujanje u vremenu. Svoj tekst autorica zaključuje konstatacijom da je svaka oblast na teritoriju današnje Jugoslavije postigla svoj karakteristični likovni govor. Njegovu morfologiju čini određena kombinacija ornamentalna, upotreba određenih boja te način tkanja.

Uz izložbu je bilo izrađeno i šest etnoloških karata (autori Ljubica Katunar, Božica Somek-Machala, Jelka Vince-Palua, Tomo Vinščak), pa je u katalogu komentiran, doduše veoma sažeto, i taj kartografski prikaz u prilogu *Etnološke karte: Tradicijski oblici tkanja u Jugoslaviji*.

Svi su tekstovi integralno otisnuti i na engleskom. U publikaciji je objavljeno stopedesetak što crno-bijelih, što fotografija u boji velikoga formata, te iscrpno kataloški obrađeno 827 izložaka.

Aleksandra MURAJ

Za izdavanje jednog ovakvog djela, treba prvenstveno zahvaliti poljskim istraživačima narodne umjetnosti. Kako sami autori navode u ovom djelu je predstavljen veoma interesantan rad zanatlija i narodnih umjetnika. Uz tekstove objavljene su i ilustracije koje uveliko pomažu prikazivanju narodne umjetnosti nastale na poljskom selu.

Knjiga sadrži 17 priloga i počinje člankom M. Pokropeka *Arhitektura*. Uz tekst koji govori o zgradama poljskih sela, građenima mahom drvenim materijalom, objavljene su i ilustracije koliba, (*chalupa*). Uz to nalazimo i shematske prikaze konstrukcije, te opis načina gradnje. Slijedi članak *Unutrašnje uređenje* gdje također M. Pokropek - opisujući interijer poljske kuće, - naglašava važnost peći, te ističe dva glavna prostora u svakoj kući: prostor koji zauzima peć i sveti kut. Uz tekst su ilustracije peći, kolijevki, stolaca, te karakteristično ukrašenih škrinja i polica za suđe.

Od istog je autora i prilog *Umjetnost u drvu - rezbarstvo, igračke, pletenje košara*. Na veoma pristupačan način autor opisuje rezbarenje u drvu. Opisujući motive upozorava na njihovu raznolikost na predmetima za opću upotrebu. Kao ukrasnu tehniku razmatra i bojanje drva. Najviše se boje dječje igračke, koje su zanimljive ne samo kao igračke, nego i kao prava mala umjetnička djela. Na ilustracijama nalazimo konjiće, ljuljačke, autiće (naravno iz novijeg vremena).

Fryś-Pietraszka u prilogu pod naslovom *Keramika* piše o lončarstvu i izradi predmeta od gline koje je nekada bilo veoma važno; od lonaca i ćupova, preko tzv. "crne keramike", glaziranja različitih predmeta do ukrasnih glinenih figurica u raznim bojama, cjelokupna je proizvodnja bogato ilustrirana. Slijede članci iste autorice pod naslovom *Umjetnost u željezu i Tkanine*. Relativno kasno se počelo upotrebljavati željezo (druga pol. 19. st.) pa tako je i stvaralaštvo u željezu novija pojava. Prvi izrađivani predmeti su povezani s kućnim potrebama, npr. metalne kvake na vratima, i kultom (naročito križevi).

Tkanje i proizvodnja platna bila je većinom ženski posao, ali na jugu Poljske (na Słasku i oko Krakówa) tkanjem su se bavili i muškarci. Iz slikovnog materijala vidimo da to nisu jednoboje i jednostavne tkanine, nego većinom prugaste s različitim utkanim motivima.

Fryś-Pietraszka u članku pod naslovom *Nošnja* bavi se opširnije temom narodne nošnje u Poljskoj i dodacima koji idu uz odjeću (bižuterija i oružje). Kolika je važnost nošnje u prikazivanju jednog naroda i njegove umjetničke djelatnosti, vidi se i iz veoma brojnih ilustracija koje prikazuju žensku, mušku i dječju nošnju iz raznih krajeva Poljske, kao i pojedinih dijelova nošnje karakteristično ukrašenih ili pak zanimljivih po svom šarenilu boja ili načinu izrade.

Ewa Fryś-Pietraszka & Anna Kunczynska-Iracka & Marian Pokropek, Sztuka ludowa w Polsce, Wydawnictwo Arkady, Warszawa 1988, 338 str.

Autorica Kunczynska-Iracka autorica je članka *Rezbarstvo, slikarstvo, grafika*. Te se umjetničke tvorbe najviše koriste u kulturne svrhe. To su ukrašene kapelice (stupačne ili u obliku kolibice), te mali kipovi koji većinom prikazuju Majku Božju, Svetu Obitelj te prizore iz života Isusa Krista. U slikarstvu također najčešći motiv je Majka Božja s djetetom, a među karakterističnim i najviše slikanim motivom je "Matka Boska Czesztochowska" i također slike iz Isusovog života i života svetaca.

Fryś-Pietraszka i Kunczynska-Iracka pišu zajednički članak pod naslovom *Umjetnost u obredima i običajima* gdje su najviše zastupljeni pokladni običaji i "lakrdija" koje se izvode tom prilikom. Priložene fotografije zorno prikazuju običaj i karakteristične maske. Autorice se usto bave i pisanicama te obrednim pecivima. Članak *Suvremeno stvaralaštvo seoskog stanovništva* je završni članak autorice Kunczynske-Iracke nakon kojeg slijedi *katalog* - zajednički rad svih troje autora. Popisom literature i indeksom termina završava djelo iz kojeg se saznaje mnogo ne samo o narodnoj umjetnosti u Poljskoj, nego i o kulturi i načinu života koji je s narodnim stvaralaštvom usko povezan.

Olga VLAŠIĆ

Marija Makarović & Magdalena Klarer, Slovenska ljudska noša v besedi in podobi, Sv. 3: Kozjansko, Zveza kulturnih organizacij Slovenije, Ljubljana 1988, 51 str.

U uvodu obilježen je prostor s kojeg se prikazuje način odijevanja, tj. jugoistočni dio Slovenije, područje između Savinje, Save i Sutle. Društvenu strukturu tu je činio seljački i poluseljački svijet, bezemljaši, najamni radnici, u trgovištima obrtnici i poluseljac. Životni standard bio je nizak pa su mnogi odlazili na rad, ranije na seljačke posjede i vlastelinstva, od sredine 19. st. kao

drvodjelci, rudari, ugljenari, zidari, kopači, prijevoznici i dr. Od kraja 19. st. i djevojke odlaze u veća gradska središta (Ljubljana, Celje, Zagreb pa i dalje). Namjera im je da si tako pribave miraz, uglavnom u odjeći.

Na način odijevanja utjecali su uslovi života, koji su se tokom dva stoljeća znatno izmijenili, osobito sredinom 19. st. Zapažaju se dva odjevna, tipološki različita sloja. Stariji tip nošnje prisutan je u drugoj pol. 18. i prvoj pol. 19. st. U ženskoj nošnji ističe se gornja haljina s nabranim krilom spojena s prslučićem bez rukava. Ispod gornje haljine nose se bijeli "rokavci", od kojih se vide rukavi i dio oko vrata. Nešto uža bijela pregača i velika bijela marama složena na poseban način, upotpunjuju ruho. Takvu nošnju prikazuju freske iz 18. st. i ona je do sredine 19. st. uglavnom od domaćih tkanina. Sačuvala se i kasnije kao radno ruho i odjeća starijeg svijeta, ali je tada već od kupovnih materijala. Kao inovacija u tom starijem tipu mijenja se kolorit, pregača nije više bijela, a "rokavce" prekriva gornja bluza "kočemajka" preuzeta iz mode druge pol. 19. st. Mijenja se način pokrivanja glave i obuća. Tako transformiranu, ali u biti starinsku nošnju, neke su starije žene nosile čak nakon drugog svjetskog rata.

Za mušku nošnju ranijeg razdoblja značajni su bijela košulja, hlače duge do koljena, čizme ili cipele te šešir širokog oboda s niskom glavom. Opis muške nošnje iz 1796. spominje svilenu maramu oko vrata, crveni prsluk, modre vunene čarape, hlače od crne kože dugih nogavica te modri kratki i dugi kaput. U drugom pisanom izvoru o nošnji na vlastelinstvu Podsreda (1821) doznajemo da se tada tako nose samo stariji ljudi. U naše vrijeme hlače kraćih nogavica nisu se sačuvala ni u sjećanju. Starijim inventarom danas se smatraju dijelovi radne odjeće izrađeni od domaćih tkanina: košulja od platna bez ovratnika, hlače od crno ili smeđe obojenog platna ili iz miješane tkanine "raševine". Starinske čizme zamijenile su visoke cipele, spominju se i "cokle", obuća s drvenim potplatom, a znali su biti i bosu. Radi sličnosti takvog odijevanja s nošnjom preko Sutle, znalo se reći "da se nose kao Hrvati".

O domaćoj proizvodnji tkanina govore izvori iz 16, 17. i 18. st. spominjući obaveze kmetskih podavanja u predivu, platnu i suknu. Od domaćih tkanina: platna, "raševine" (vuna po lanu) i sukna još se sredinom 19. st. izrađivala radna odjeća. Sijanje lana za potrebe odijevanja napustilo se tek uoči prvog svjetskog rata. Vuna se još i danas dijelom